

Vastine edelliseen

Fil. kand. Esa Saarinen on tehnyt prof. Ketoselle pro gradu -työn, joka perustuu Ketosen Virittäjän viime numerossa julkaistuun kirjaani ruotivaan keskustelupuheenvuoroon. Omassa puheenvuorossaan Saarinen yrittää nyt osoittaa ristiriitaisuuksia kirjani ja Ketoselle kirjoittamani vastineen välillä. Mitään tällaisia ristiriitaisuuksia ei ole olemassa, kuten jatkosta käy ilmi.

Kirjassani väitän, että kielitiede (= kieliooppi) ja logiikka ovat metodologisesti

samanlaiset ja että ne kumpikin metodologisesti eroavat luonnontieteistä. Yksityiskohtaisesti perustelen tämän teesini artikkelissani »Concerning the relationship between linguistics and logic» (Indiana University Linguistics Clubin moniste), josta ilmestyy Linguassa lyhennetty versio nimellä »The use and misuse of the principle of axiomatics in linguistics». Saarinen on puolestaan sitä mieltä, että tieteiden väliset erot eivät ole metodologisesti kiinnostavia, vaan että kiinnostavaa on **k a i k k i e n** tieteiden, esim. logiikan ja luonnontieteiden, välinen samanlaisuus. Tämä samanlaisuus perustuu siihen, että kaikissa tieteissä yksi kuvaus voidaan periaatteessa osoittaa jotakin toista paremmaksi, joten tieteelliset kuvaukset ovat aina jossakin yleisessä mielessä »testattavia». On vaikea käsittää, miksi Saarinen pitää tätä seikkaa metodologisesti mielenkiintoisena. Edellä luonnehdittu »testattavuushan» on täysin triviaali seikka: olisi ristiriitaista olettaa, että tieteelliset kuvaukset eivät olisi tässä mielessä »testattavia». Mitään metodologisesti mielenkiintoista ei siis sisälly kielitieteen, logiikan ja luonnontieteiden väliseen samanlaisuuteen, ei ainakaan Saarisen tarkoittamassa mielessä. Sitä vastoin — kuten jo edellä totesin — kielitiede ja logiikka eroavat metodologisesti kiinnostavalla tavalla luonnontieteistä (vrt. jäljempänä).

Ketosen ja Saarisen näkemyksen mukaan väitän kirjassani, että kieliovit eivät ole **m i s s ä ä n m i e l l e s s ä** testattavia eli että jokainen kielioppi on yhtä hyvä tai huono kuin jokainen toinenkin. On piinallista, että minun sanomakseni yritetään jatkuvasti esittää tällaista luonnonvastaista käsitystä, jollaista kukaan lingvisti ei ole koskaan esittänyt eikä olisi voinutkaan esittää. Ilmoitan nyt kerta-kaikkisesti, että mitään tämänsuuntaista en ole koskaan väittänyt. Kuten jo edellisessä vastineessani totesin, väärinkäsitys perustuu siihen, ettei ole jaksettu ymmärtää käsitepariani »ateoreettinen — teoreettinen». (On oireellista, että Saarinen

ei kertaakaan mainitse tätä minun kantani keskeistä distinktiota.) *Ateoreettinen* normatiivinen tieto on (usein) varmaa, joten siihen viittaavat *sääntölauseet* ovat kumoutumattomia ja siis testaamattomia. Sitä vastoin *teoreettinen* tieto on aina epävarmaa, joten siihen viittaavat *kieliopin säännöt* tai — yleisemmin — kieliovit ovat aina kumoutuvia ja siis (ei-empiirissä tai ei-positiivisissa mielessä) testattavia. Kirjassani esitän saman asian mm. seuraavasti:

Vaikka onkin ristiriitaista olettaa, että se sama ateoreettinen tieto, joka muodostaa hermeneuttisen ja siis myös transformatiivisen analyysin tuloksena, on tietysti totta, että hermeneuttikon **t e o r e e t t i n e n** tieto hänen analyysinsä kohteesta voidaan myöhemmin (ei-positiivisissa mielessä) osoittaa vääräksi tai »falsifioida». Toisin sanoen kun tietoisesti ryhdymme kuvaamaan tai systematisoimaan jotain tietomäärää, ei ole järkevää, että me kuvauksemme puitteissa yritämme osoittaa tämän tiedon vääräksi; mutta tietysti sitä koskeva **k u v a u k s e m m e** voidaan osoittaa vääräksi. (S. 173, harvennus alkuperäisessä tekstissä.)

Siitä, että tiedän₁ jotain, ei tietenkään seuraa, että myös tiedän₂, miten kyseinen tietoni₁ olisi kuvattava parhaalla mahdollisella tavalla (s. 182).

Tämän selvemmin ei kukaan pysty muotoilemaan yleistä, sinänsä itsestään selvää teesiä kieliooppien (ei-positiivisista) testattavuudesta. Vastavaa kohtia on kirjassani ainakin toistakymmentä, myös — toisin kuin Saarinen väittää — jaksossa »Confirmation»:

Vaikka emme voikaan TG-kuvausten yhteydessä puhua aidosta diskonfirmoisesta, on itsestään selvää, että jotkin sellaiset kuvaukset ovat parempia kuin toiset (s. 229).

Kuten Saarisen esittämistä sitaateista käy ilmi, hänen koko argumentaationsa perustuu yksinkertaisen kieliooppiin G_1 käsittelyyn. Minä totean eksplisiittisesti (s. 228), että G_1 :n kuvaama »kieli» L_1 on yksi ainoa ateoreettinen sääntö, joka — samaten kuin esim. englannin määrittäisen artikkelin paikkaa koskeva sääntö

— tiedetään ehdottoman varmasti. Tällaisten sääntöjen kuvaukset, so. sääntölauseet, ovat kumoamattomia ja siis (sekä empiirisessä että ei-empiirisessä mielessä) testaamattomia (vrt. edellä). Siis myös G_1 on testaamaton. Se, että se on empiirisesti testaamaton eli että siitä ei voi johtaa luonnontieteellisiä ennusteita, johtuu sen kuvauskohteen L_1 :n normatiivisuudesta, ja tämä viirre erottaa sen empiirisistä, ajallis-paikallista koskevista hypoteeseista. Edellä sanotusta ei seuraa, että kaikki kieliopit — esim. teoreettiset kieliopit, jotka kuvaavat yhdellä kertaa suuria ateoreettisten sääntöjen joukkoja — olisivat testaamattomia (vrt. edellä esitettyjä sitaatteja, joissa nimenomaan totean, että näin ei ole). Sitä vastoin edellä sanotusta seuraa, että koska monimutkaisimmatkin kieliopit viime kädessä kuvaavat ateoreettisia sääntöjä ja koska (kuten G_1 osoittaa) näiden kuvaus eroaa empiirisestä, ajallis-paikallista koskevästä kuvauksesta, niin kaikki, monimutkaisimmatkin kieliopit eroavat empiirisestä kuvauksesta; siispä niitä tarkoittoa ei voida myöskään Puhua empiirisestä testaamisesta (s. 224—225). T ä m ä on se, mitä tarkoitan sanoessani, että se, mikä pätee G_1 :ssä, pätee myös monimutkaisemmissa kieliopissa. Minä en tarkoita sitä, että koska G_1 on testaamaton, niin kaikki kieliopit ovat testaamattomia. Miten minä tällaista voisinkaan tarkoittaa, kun olen jo ehtinyt moneen kertaan todeta (vrt. taas sitaatteja), että kieliopit ovat (ei-empiirisessä mielessä) testattavia. Lopulta luvussa VIII (s. 253—258) yksityiskohtaisesti n ä y t ä n, miten kieliopillista kuvausta testataan. Tämä onkin koko debatin omittuisin piirre: vaikka minä n ä y t ä n, miten kielioppia testataan, Ketonen ja Saarinen väittävät, että minun mielestäni kielioppia ei voi testata. Miten tällaiseen oikeastaan pitäisi suhtautua?

G_1 :een liittyvä virhetulkinta tuo mukanaan muita virhetulkintoja. Keventääkseni tyyliäni sanon toisinaan »is not testable» pro »is not empirically test-

able», koska edeltävistä selonteista ja asiayhteydestä käy riittävän hyvin ilmi, mitä tarkoitan; tällöin Saarinen poikkeuksetta ymmärtää minun tarkoittavan »is not testable at all». Sitä vastoin tapaukset, joissa eksplisiittisesti sanon »is not empirically testable», Saarinen tulkin nassaan sivuuttaa vaihtololla.

On tietysti ikävää, jos edellä G_1 :n yhteydessä esittämäni ajatuskulkua on niin monimutkainen, että Saarinen ei ymmärrä sitä. En osaa esittää sitä yksinkertaisemmin, enkä myöskään tunne mitään erityistä tarvetta tehdä niin, koska Saarinen muodostaa selvän poikkeuksen lukijoihini joukossa. Olen saanut kymmeniä kirjaani koskevia kommentteja läheltä ja kaukaa. Ketosta ja Saarista lukuun ottamatta kukaan ei ole keksinyt väittää, että minun mielestäni kaikki kieliopit ovat testaamattomia eli yhtä hyviä tai huonoja.

»Confirmation»-jaksossa keskityn siis kieliopin (normatiivisen) kuvauskohteen ja luonnontieteiden (ajallis-paikallisen) kuvauskohteen välisen eron osoittamiseen. Esitän samalla sen väitteen, että tästä kuvauskohteen välisestä erilaisuudesta on seurauksena kuvausten välisiä metodologisia erilaisuuksia. Tämän väitteen ei luulisi herättävän paljonkaan vastustusta. Käytännöllisesti katsoen jokainen tuntemani tieteenteoreetikko olisi valmis myöntämään, että käsiteanalyysien »testaamisen» ja empiiris-eksperimentaalisten teorioiden testaamisen välillä on eroja. Niinpä jos kielioppi osoitetaan käsiteanalyysiksi — kuten olen tehnyt —, on tällöin yleisellä tasolla jo osoitettu metodologisten erojen olemassaolo kielitieteen ja luonnontieteiden välillä. Kuten olemme nähneet, Saarisen teesi on toinen ja epäinformatiivisempi: tieteiden välillä ei ole lainkaan metodologisia eroja, vaan kaikki tieteet ovat samanlaisia. Tämä teesi on helppo kumota, koska voidaan osoittaa aivan täsmällisiä, tutkimuskohteiden erilaisuudesta johtuvia eroja kielitieteen (ynnä logiikan) ja luonnontieteiden välillä. Ennen kuin mainitsen yhden tämäntyypp-

pisen, jo kirjassani esitetyn eron, minun on kuitenkin sanottava pari sanaa kyseisten tieteiden kuvauskohteiden erilaisuudesta.

Vastineensa alussa Saarinen toteaa lähes itsestään selvään sävyyn, että kielitieteen kuvauskohteet eroaa intuitiivisen luonteensa vuoksi selvästi esim. fysiikan kuvauskohteesta. Aivan näin selvä ei asia tietenkään ole. Virittäjän lukijat muistavat vielä, miten pontevasti Qvarnström aikoinaan puolusti juuri päinvastaista teesiä. Äskettäin Düsseldorfissa pidetyssä »Wissenschaftstheorie der Linguistik»-kollokviumissa saatoinkin todeta, että esim. sellaiset formalismiin taipuvaiset lingvistit kuin Lieb ja Schnelle edelleenkin jyrkästi vastustavat käsitystä, että kielioppi olisi intuition tai tiedon kuvausta, ja kytkevät sen sijasta kieliopin esim. ns. instanssi-funktioiden avulla yksityisiin, ajallisaikapaikkaisiin, havaittaviin esiintymiin. Asia ei siis todellakaan ole niin yksinkertainen kuin Saarinen näyttää luulevan, ja selvimminkin tämä käy ilmi siitä, että Saarinen itse sekoittaa pahan kerran kieliopin intuition kuvauksena l. käsiteanalyysinä eksperimentaalisen-psykologingvistiseen kuvaukseen (vrt. jäljempänä).

Käsitys kieliopillisen kuvauksen kohteen intuitiivisesta (ja normatiivisesta) luonteesta ja tähän liittyvä käsitys kieliopillisen kuvauksen itsensä käsiteanalyttisestä luonteesta on siis kaikkea muuta kuin yksinkertainen, ja se on voitava todistaa oikeaksi systemaattisessa ja ristiriidattomassa muodossa. Edellisessä vastineessani totean, että tämänsuuntaisia yrityksiä ovat tietääkseni tehneet minun lisäksi vain Ringen, Andresen ja Lass. Saarisen mukaan olen tästä luettelosta »unohtanut» Chomskyn nimen. Saarinen »unohtaa» kuitenkin itse mainita, että minä esitän kirjassani (s. 274) juuri sen Chomsky-sitaatin, jonka hän esittää vastineensa lopussa. Ja mikä vielä tärkeämpää, hän »unohtaa» myös mainita, että esitän tämän sitaatin osoittaakseni Chomskyn ja yleensä transformaatioteorian metodologisen asenteen ristiriitai-

s u u d e n: samalla kun Chomsky puhuu kieliopista intuition eksplikaationa, hän puhuu myös kieliopista havaittavia tapahtumia selittävänä ja ennustavana empiirisenä teoriana (ks. sitaattia kirjassani s. 42 sekä keskustelua s. 42—49; myös Syntactic structures s. 49; tuoreempia sitaatteja esitän »Concerning — —» -artikkelissani). Nämä kaksi asennetta ovat keskenään yhteen sovitamattomat, kuten Ringenkin on nimenomaisesti huomauttanut. Se, että Chomsky esittää ristiriitaisia kannanottoja, ei yllätä ketään Chomskyn tuntijaa. Saarisen pitäisi kuitenkin loogikkona tietää, että ristiriidasta seuraa mitä tahansa, joten Chomskyn edustamaa kantaa ei voi missään tapauksessa pitää johdonmukaisena yrityksenä osoittaa kieliopin käsiteanalyttinen luonne. (Tässä suhteessa Qvarnström tulkitsee Chomskya paremmin kuin Saarinen.) Toistan siis, että tällaisia johdonmukaisia yrityksiä ovat tietääkseni tehneet vain edellä mainitsemani henkilöt. Nykyään tosin esim. Renate Bartsch ajattelee samansuuntaisesti. Sitä vastoin esim. Wunderlich ei kelpaa mukaan tähän luetteloon, sillä vaikka hän kirjassaan »Die Grundlagen der Linguistik» (1974) puhuukin pitkään kieliopista eksplikaationa, hän puhuu siinä myös paljon muuta.

Kysymys normatiivisen kuvauskohteen ja fysikaalisen kuvauskohteen välisestä eroista johtaa kysymykseen, miten nämä kuvauskohteet ovat tutkijalle »annetut». Tähän liittyy myös kysymys kuvauskohteen ja kuvauksen kelpoisuuden kriteerin välisestä käsitteellisestä riippumattomuudesta tai riippuvaisuudesta. Lauri Carlsonilta Saarinen on oppinut, että kuten kielioppi kuvaa kieltä (tai kieli-intuitiota) ja kieli (tai kieli-intuitio) puolestaan toimii kuvauksen kelpoisuuden kriteerinä, siten myös fysikaalinen todellisuus on samalla kertaa luonnontieteellisen kuvauksen kohde ja sen kelpoisuuden kriteeri. Tämä analogia on kuitenkin virheellinen, kuten olen kirjassani (s. 229—233) yksityiskohtaisemmin todennut. Sille, joka on tietyn kielen oppinut, tämä kieli on ku-

vauskohteen tasolla annettu kokonaisuudessaan: kieli, jota hän kuvaa, on sama kuin se, johon hän vertaa kuvaustaan. Luonnontieteissä tilanne on toinen, ts. fysikaalinen todellisuus ei ole annettu tutkijalle yhdellä kertaa, vaan ne tapahtumat, joiden pohjalta hän on hypoteesinsa muodostanut, ovat välttämättä toiset kuin ne — tällä hetkellä vielä tulevaisuudessa sijaitsevat — tapahtumat, joiden perusteella hän tulee tarkistamaan teoriastaan johtamiensa ennusteiden ja samalla teorian itsensä totuuden. Edellä oleva viittaus kielenkuvaukseen osoittaa, että Saarinen erehtyy väittäessään, että kaikessa testaamisessa kuvauskohteen ja kuvauksen kelpoisuuden kriteerin täytyy olla käsitteellisesti riippumattomat. Jos kuvaamme jotain suomen kielen merkityskenttää, esim. sukulaissuhteita ilmaisevien sanojen merkityksiä, niin on aivan selvää, että voimme ratkaista kuvauksemme hyvyyden tai huonouden vain vertaamalla sitä tähän samaan merkityskenttään (ynnä sellaisiin teoreettisiin mittapuihin kuin yleisyys ja yksinkertaisuus). Olisi luonnontonta väittää, että se suomenkielen sukulaissuhteiden merkityskenttä, jota kuvaamme, on käsitteellisesti riippumaton siitä suomen kielen sukulaissuhteiden merkityskentästä, johon vertaamme kuvaustamme. Kysymyksessä on yhden ja saman tietomäärän tai käsitejärjestelmän jatkuvasti uusi ja entistä parempi systematisaatio; koska ei ole ulkopuolisia faktoja tai »ulkopuolista tietoa», joka voisi vaikuttaa kuvaukseen, nimitän kyseistä analyysimetodia Spechtin tavoin immanentiksi reflektioksi (s. 151—152). Sitä vastoin luonnontieteissä on välttämätöntä, että ajallisesti myöhemmät tapahtumat, joilla testaamme hypoteesijamme, ovat käsitteellisesti riippumattomia ajallisesti aikaisemmista tapahtumista, jotka antoivat sysäyksen hypoteesin muodostamiseen. Tästä syystä tutkimusmetodina ei tietenkään ole reflektio, vaan eksperimentaatio.

Kirjassani totean myös (s. 274—275), että edellä sanottu pitää paikkansa vain

empiiris-eksperimentaalista tietestä. Mikäli tietoisesti pidättäydymme testaa- masta luonnontieteellisiä hypoteesijamme ja sen sijaan tyydymme aksiomatisoimaan olemassa olevaa luonnontieteellistä tietoa, niin tällöin kuvauksemme muistuttaa metodologisesti kieliopin kirjoittamista. Tällainen eksplikatiivinen (ei: eksplanatorinen) tieteenkäsitys oli Mittelstrassin mukaan ominainen aristoteliselle luonnontieteelle.

Edellä luonnehditun normatiivisen ja fysikaalisen välisen eron olen tiivistänyt käsitepariin »tekijän tieto — havaittajan tieto». Tätäkään minun kannaltani keskeistä distinktiota Saarinen ei edes mainitse. Hän ei selosta kirjaani sellaisena kuin se on, vaan yrittää tehdä sille jotakin muuta.

Olen nyt viimeinkin tulossa lupaamaani selkeään ja vastaananomattomaan esimerkkiin kielitieteen (ynnä logiikan) ja luonnontieteiden välisestä metodologisesta erosta. Se mitä (fysikaalisessa) luonnossa tapahtuu, määrää millaisia hypoteeseja, so. nomologisia vai statistisia, me oletamme. Ainoa kriteeri on se, mitä eksperimenteissa tapahtuu, ja tätä meidän on mahdollon tietää ennakolta. Normatiivisen tiedon analyysissa, kuten kielitieteessä (= kieliopissa), matematiikassa tai logiikassa, tilanne on toinen. »Confirmation»-jaksossa (s. 235) esittämäni Wittgenstein-sitaatit toteavat, että »me emme tee *eksperimenttejä* lauseilla tai todistuksilla saadaksemme selville niiden ominaisuudet» ja että »*me emme hyväksy* sitä, että kertolasku tuottaisi aina eri tuloksen». Samoin kielitieteessä me emme suinkaan kokeellisesti ota selville esim. lauseen »Mikko syö puuroa» korrektiutta emmekä me myöskään hyväksy sitä, että tämä lause olisi milloin korrekti, milloin epäkorrekti. Jos esim. joku väittäisi tätä lausetta vuoroin korrekiksi ja epäkorrekiksi, tämä ei kertoisi meille mitään ko. lauseesta, mutta sitäkin enemmän ko. henkilöstä. (Tässä on muuten päähkinänkuoressa kieliopin ja psykolingvistiikan välinen ero.) Ja syynä on se, että me tie-

dämme kieleemme tai logiikkamme normit toisella tavalla kuin luonnon fyysikaaliset säännönmukaisuudet (vrt. »teki-jän tieto — havaittajan tieto»). Kun tiedämme normit ehdottoman varmasti, suljemme pois variaation mahdollisuuden (ts. mahdollinen variaatio olisi pelkästään epäkorrektia) ja samalla suljemme pois statistiikan kuvauksestamme. Niinpä Chomsky voikin tietyllä oikeudella oivaltua, että statistiikka on kieliopissa (tai pikemminkin niin sanoakseni kieliopin »ydinalueella») tarpeeton. Vastaava oivallus olisi luonnontieteessä mahdoton. Tässä onkin sitten se Saarisen kaipaama selkeä metodologinen ero, joka määräytyy kuvauskohteen erilaisuudesta käsin: Luonnontieteen teoriassa selitykset yleensä jaetaan deduktiivis-nomologisiin ja induktiivis-statistisiin à la Hempel; ja selittäminen näyttelee taatusti keskeistä osaa kaikessa metodologiassa. Mutta kielitieteessä (= kieliopissa) ja logiikassa me kiellämme kuvauskohteemme normatiivisuuden perusteella toisen pääselitystyyppin mahdollisuuden. Jos tämä ei ole merkittävä metodologinen ero kielitieteen (ynnä logiikan) ja luonnontieteiden välillä, niin sitten ei mikään (s. 44—45).

Itse asiassa minun ei olisi tarvinnut Saarisen teesin kumotakseni edes esittää äskeistä esimerkkiä. On nimittäin mahdotonta käsittää, mitä Saarinen tarkoittaa sillä, että hän ei näe metodologisia eroja käsiteanalyysin ja luonnontieteiden välillä. Reflektion ja eksperimentaation välinen metodologinen ero on jo niin suuri, ettei se sen suuremmaksi voi tulla; tarvitsee vain ajatella koejärjestelyjen ja mittaamisen teoriaa, joka on jälkimmäisessä tapauksessa välttämätön ja edellisessä tapauksessa tarpeeton. Mikäli nämä eivät ole Saarisen mielestä metodologisia eroja, niin hän käyttää termiä »metodologia» jossain privaattimerkityksessä.

Vielä pari sanaa Saarisen luulotellusta »vastaesimerkistä». Käsitys, että kielen oppimisen kuvaus on samassa mielessä intuition kuvausta kuin kieliopin kirjoittaminen, on perin juurin väärä. Koska

minun näkemykseni mukaan kieli on käsitejärjestelmä ja kielioppi käsiteanalyysia, ei Saarisella ole mitään syytä »vastaesimerkkiä» etsiessään pysähtyä lasten kielenoppimiseen. Todella selvän esimerkin hän saa esim. koirien käsitteenmuodostuksen tutkimuksesta. Saarinen ei hyväksy tätä laajennusta, mutta hänellä ei ole mitään oikeutaa olla sitä hyväksymättä, koska sekä lasten kielenoppimista että koirien käsitteenmuodostusta tutkitaan yhtäläisesti eksperimentaalipsykologisesti, ts. kummassakin tapauksessa on kysymyksessä tietyn käsitejärjestelmän olettamisen havaitun käytöksen perusteella, ja tämä metodi on kokonaan toinen kuin käsiteanalyysi l. tiedon kuvaus esim. kieliopissa tai logiikassa. Olen aina tehnyt huolellisesti eron psykolingvistiikan ja kieliopin välillä (s. 189—192), mitä vastaa ero logiikan psykologian ja logiikan välillä. Tästä syystä Saarisen »vastaesimerkki» ei ole mikään vastaesimerkki minulle. Sitä vastoin se on — huvittavaa kylläkin — vastaesimerkki hänelle itselleen: koska a) Saariselle kielen oppimisen kuvaus ja looginen kuvaus ovat yhtäläisesti intuition kuvauksia ja b) edellinen on falsifioitavissa ulkoisten tapahtumien perusteella, niin c) ei ole mitään syytä, miksi eivät myös esim. logiikan aksiomatisaatiot olisi samalla tavalla falsifioitavissa, mutta d) tämä on kai Saarisenkin mielestä sentään virheellinen käsitys.

Saarisen »vastaesimerkin» voi kumota myös osoittamalla, että hän — kuten kyllä moni muukin — siskoittaa (tietoisien) intuition ja (tiedottoman) kompetenssin (s. 158). Kieli-intuitio on tietoisista tietoa, esim. sitä tietoa, jonka perusteella Chomsky tietää, että »John is easy to please» on korrekti, ja erottaa tämän lausetyypin (samoin korrektista) lausetyypistä »John is eager to please». Tällainen reflektiivinen tietoisuus, so. tieto siitä, mitä hän tietää, kehittyy lapsella suhteellisen myöhään (Vygotsky 1962 s. 108). Lapsella ei siis ole intuitiota, jota voisimme tutkia, sitä vastoin hänellä on tiedottomat kielitieteelliset mekanismit (= kompetenssi), joita

tutkimme hänen — jos niin halutaan — »idealisoitun» käyttäytymisensä perusteella. Kuten sanottu, tässä suhteessa ei ole periaatteellista eroa eläinten tai ihmisten käsitteenmuodostuksen eksperimentaalisen tutkimuksen välillä (vrt. Lenneberg 1967 s. 332).

Vaikka oman äidinkielenensä kuvaaminen onkin kielenkuvauksen paradigmaattinen tilanne, tämä ei tietenkään rajoita mahdollisia kuvauksia pelkästään äidinkieleen. Teoriani oikeuttaa esim. minut kyllä kuvaamaan ainakin saksaa, ranskaa, latinaa ja englantia. On kolme eri asiaa kuvata peliä (= kielioppi), kuvata sitä, miten eri ihmiset pelaavat (= sosiolingvistiikka), ja kuvata sitä, mikä mahdollistaa sen, että ihmiset oppivat pelaamaan (= psykolingvistiikka).

Lukiessani tekstiäni uudestaan olen todennut yhden terminologisen epä johdonmukaisuuden: olen käyttänyt sanaa »hypoteettinen» sekä merkityksessä »epävarma» että merkityksessä »empiirinen». Ajatus on joka tapauksessa selvä: kaikki teoreettiset kuvaukset ovat epävarmoja, mutta vain eräät niistä ovat empiirisiä.

Saarisen on turha vaivata päätään sillä, mitä minä »testaamis»-käsitteelläni oikeastaan tarkoitan. Minä tarkoitan juuri sitä, mitä sanon. Käsitteiseni on nyt sama kuin kirjaani kirjoittaessani, ja näillä näkymin se tulee ainakin vielä jonkin aikaa myös pysymään samana. Olen miettinyt, miksi Saarinen pitää niin suppean (näennäis)evidenssin perusteella (vrt. »G₁») ja niin laajasta evidenssistä huolimatta kiinni »testaamis»-käsitteelläni koskevasta väärinkäsityksestään, ja olen tullut seuraavaan tulokseen: mikäli hän tämän väärinkäsityksen myöntäisi, hänen (jo hyväksytyt) pro gradu -työnsä aihe haittuisi savuna ilmaan; ja kukapa haluaisi sellaista kohtaloa pro gradu -työlleen, edes retrospektiivisesti.

Esa Itkonen